

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Է.

4. — ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՊԱՇՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ բարեկարգութեան վերաբերեալ խնդիրներուն ամէնէն կարեւորներուն առաջինն է եկեղեցւոյ պաշտօնեաներուն պատրաստութիւնը: Եթէ քիչ մը աւելի սեղմ սահման մը տալ ուզենք Հայց. եկեղեցւոյ բարեկարգութեան, կրնանք ըսել, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Բարեկարգութիւնը կը նշանակէ բարեկարգութիւնը Հայց. եկեղեցւոյ պաշտօնէութեան: Ուրովհետեւ բարեկարգ եկեղեցականութիւն մը միայն կրնայ բարեկարգութեան մէջ պահել եկեղեցին, բառին բովանդակ իմաստով: Սուրբ Սահակ ըսած է. «Քանզի յորժամ ուխտն որ զլուին է եկեղեցւոյ ընտիրք և պիտանիք լինիցին, եւս առաւել ժողովուրդն»): — Երբ որ եկեղեցականութիւնը, որ զուլմն եկեղեցւոյն, ընտիր եւ օգտակար է, ժողովուրդը աւելի՛ եւս ընտիր եւ օգտակար պիտի ըլլայ (Սուրբ Հայկական, Բ. էջ 85):

Փութանք դիտել տալ թէ այս ալ նոր խնդիր մը չէ մեր եկեղեցւոյ մէջ, ոչ ալ նոր պահանջ մը: Ոչ միայն մեր Հայց. եկեղեցին, այլ բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցին ամէն դարու և ժամանակի պէտքին համեմատ ճանաչած է պատուաւորել իր պաշտօնէութիւնը: Իսկ մեր եկեղեցւոյն պատմութիւնը ցոյց կու տայ թէ Լուսաւորչէն մինչև Սահակ-Մեսրոպ, և անկից ալ մինչև մեր օրերը Հայաստանի և Կիլիկիոյ մէջ հաստատուած և վերակազմուած են Դպրոցներ, Դպրեվանքներ, Ճեմարաններ, Ժառանգաւորաց վարժարաններ, Ընծայարաններ, պատրաստելու համար հոգեւոր ծառայութեան պաշտօնէութիւնը: Եթէ կարելի ըլլար առանձին ուսումնասիրութեան նիւթ ընել թէ նախնիք ինչպէս ըմբռնած են եկեղեցականներու պատրաստութեան խնդիրը և ինչ կերպով ու միջոցներով լուծած են զայն իրենց ժամանակներուն մէջ, ապշեցուցիչ պիտի ըլլար արդիւնքը այդպիսի ուսումնասիրութեան մը: Մենք այդպիսի մանրամասնութիւններու մէջ պիտի չմտնենք հոս. միայն դիտել կուտանք ընդհանուր կերպով թէ պարզապէս զմայլելի է հիներուն տեսութիւնը հոգեւոր պաշտօնեաներու պատրաստութեան մասին: Հոգեւոր ծառայութեան նուիրուողներ պէտք է ըլլան մաքուր և օրինաւոր արիւնի սերունդ, պէտք է եկեղեցւոյ հսկողութեան տակ մտնեն ատոնք իրենց պատանութենէն, պէտք է ուսանին Սուրբգիրքը և ուրիշ բաներ, ինչ որ ժամանակին պահանջն է մտաւորական արժէք մը շինելու համար, պէտք է փորձի ենթարկուի այս արժէքը և քննուի առանձին և հրապարակային քննութիւններով և նուիրագործուի բարքովարքի վկայութիւններով:

Փահանջական պաշտօնին ըմբռնումը, իր հոգեւորական կողմէն, իր կրօնական բարձրագոյն նշանակութեամբ, հասած է այնպիսի անթերի զաղափարականի մը, որ բոլորովին պատիւ կը բերէ հայ վարդապետներու հաւատ-

քին և գիտակցութեան։ Ասոր իբրև ապացոյց՝ բաւական է, զոր օրինակ, կարգալ Սարկաւագ վարդապետի (* 1129) ձառ յաղագս Բանաստեղծութեան գործը (Սովիեթ Հայկական, Գ.) և նոյն իսկ մէկ անգամ խնամքով աչքի անցնելը Ձեռնագրութեան Մաշտոցին մէջ գրուած պայմանները քահանայութեան թեկնածուներուն։

Բայց իրողութիւնը այն է որ ժողովուրդը և ժողովուրդին վարիչ դասակարգը կը մոռնան իրենց պարտքը և զանց կ'ընեն հոգեւոր պաշտօնին անհրաժեշտ պայմանները իրենց թեկնածուներուն համար, և՛ տարուած մասնաւոր շահերէ և նկատումներէ՝ հոգեւոր պաշտօնի բարձրացնել կուտան այնպիսի անձեր, որոնք չեն պատրաստուած եւ կամ թէ ինչ ինչ մեքենական յարմարութիւններ միայն կը ներկայացնեն այդ սուրբ պաշտօնին համար, զոր օրինակ, ազուր ձայն մը, քիչ շատ ներկայանալի արտաքին կերպարանք մը, աշխարհի կեանքի մէջ գրաւուած դիրք մը, և նոյն իսկ, սովորական ուսուցիչ մը ըլլալու պատահականութիւնը։

Այս երեւոյթը ընդհանուր է քրիստոնէական եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ։ Առանց վերանայու շատ բարձր հնութեան մը, գիտենք միայն Եւրոպայի մէջ կաթոլիկ եկեղեցւոյն վիճակը, ԺԶ-ր դարուն, երբ ծայր կուտայ Լուտերեան շարժումը։ Ապականութիւնը, տղիտութիւնը այնքան ահռելի էր թէ՛ նուիրապետութեան և թէ՛ ժողովուրդին մէջ որ ամէն մարդ կրնար եկեղեցական ըլլալ ունէ միջոցով (կաշառ, զօրաւոր պաշտպանութիւն, յանդգնութիւն) այնպէս որ նոյն ինքն կաթոլիկ եկեղեցւոյն մէջ զօրեղապէս շեշտուեցաւ յոսից ցզլուխ բաւելիարգութեան պէտքը։ Բարքերը այնքան թուլցած և ապականած էին որ նոյն իսկ Լուտերեան բարեկարգեալ եկեղեցւոյն մէջ, ինքն Լուտեր սոսկումով կը տեսնէր որ այսինչ իշխանին ձեռքանը, այն ինչ դուքսին խոհարարը, այն ինչ թագաւորին ծառան, որոնք իբրև քարոզիչներ բեմ կը գրաւէին, հոգեկան տաղանայներու մատնելով մեծ բարեկարգիչը։ Լուտեր պարզապէս կ'ամէնար այս ամօթալի երեւոյթէն, որ արդիւնքն էր խորունկ ապականութեանը իշխանական պաշտօններուն և ատենցմէ ազդուող ժողովրդական խաւերուն։ Տրիտէնդեան ժողովը (1545—1563), որ փրկեց կաթոլիկ եկեղեցին՝ պատնէշ կանգնելով բողոքականութեան դէմ և կրկին կրկին հաստատելով ինչ որ հերքած էին Լուտեր և իր գործակիցները, ձեռք զարկաւ ներքին բարեկարգութեան յոսից ցզլուխ, և առաջին տեղը տուաւ եկեղեցականներու պատրաստութեան։ Ֆիսուսեան Ընկերութիւնը (La Société de Jésus), զոր օրինակ, որ մեր մէջ իր ձիգ-վիթ ձևին տակ նենգամտութեան գողափարը մարմնայնողի մը պատկերը միայն կը շինէ երեւակայութիւններու մէջ, հիմնուեցաւ աղնուական տունէ սերած զինուորականի մը, Նիկողոս Լօյօլայի (1491—1556) բարեպաշտ և զինուորական ոգիով, և իր պատրաստած գիտուն, կարգապահ, նուիրեալ, նոյն իսկ մուկեանդ ըսուելու չափ կաթոլիկ եկեղեցականներով այնպիսի ծառայութիւններ մատուց չափի եկեղեցւոյն և կը մատուցանէ մինչև ցայսօր, որոնք անուրանալի իրողութիւններ են պատմութեան մէջ։ Թող ուրիշ բաղմամբ միաբանութիւններն ու կրօնաւորութիւնները, որոնք ամէնքն ալ գործի լծուեցան և աշխարհի ամէն կողմը տարին Աւետարանը, թափանցեցին ծայրագոյն արեւելքի կրօնական խաւարակուռ մթնոլորտներուն մէջ, գացին հարաւային Ամերիկա, Ֆիլիպին

կղզիներ, մասն Ափրիկէի վայրենի ցեղերուն մէջ, Աւետարան քարոզեցին Հռոմի եկեղեցւոյն անունով և անոր հաշուին, և այս բոլորը կրցան ընել, արեւնստ նահատակութիւններով. վասնզի պատրաստուած էին, մարդուած էին զինուորի պէս, և աւելի ըլլալով նուիրուած էին իրենց նպատակին հաւատացեալ նահատակի մը տեսիլներով: Այս պատրաստութեան շնորհիւ է որ կաթողիկ եկեղեցին ինչ որ կորսնցուց եւրոպայի մէջ, բազմաթիւութեան նուաճումներուն հետեանքով, էւէջօք շահեցաւ ատոնց փոխարէնը միախմբուած զաշտերու մէջ ձեռք բերուած յաջողութիւններով: Հռոմի եկեղեցւոյն հմայքը բարձրացաւ հեռաւոր մարդերու մէջ, շնորհիւ իր պատրաստած եկեղեցականներուն կազմակերպեալ աշխատութեան: Հռոմի եկեղեցին եւրոպայի մէջ ալ զօրացաւ հետզհետէ և բարոյապէս կրցաւ իր հեղինակութիւնը զգալի ընել, նոյն իսկ քաղաքական խնդիրներու վերաբերումով, և երբ քանի մը դար յետոյ, միացեալ Իտալիոյ կաղմակերպութեամբ վերջ տրուեցաւ պապերուն քաղաքական կամ աշխարհական իշխանութեան, եկեղեցին կրցաւ կենալ իր բարձրութեան վրայ. որովհետեւ իր կղերականութիւնը չդադրեցաւ եռանդով և հաւատարմութեամբ ծառայելէ ու գործելէ վերէն տրուած ուղղութեան համեմատ: Եւ Վատիկանին այսօրուան յաջողութիւնը, շնորհիւ Իտալիոյ ֆաշիստ կառավարութեան հետ կնքուած դաշինքին, ինքնին ուղիղ հետեանքն է Հռոմի եկեղեցւոյն պատրաստուած և անձնուէր կղերականութեան անսայթաք ընթացքին իրենց ծառայութեան բոլոր ուղեգծին վրայ: Երբ պատրաստութիւն կ'ըսենք, պէտք է հասկնալ բազմաթիւ, լման պատրաստութիւն մը: Զոր օրինակ, Յիսուսեանք ո՛չ միայն եկեղեցական ուսմանց բոլոր ճիւղերուն մէջ առաջին տեղը գրաւեցին, այլ նաեւ արտաքին գիտութեանց և քաղաքագիտական հմտութեան մէջ: Յիսուսեան մը, նախապատրաստական ուսումներէ և մարզանքներէ ետքը, ինը տարի պիտի հետեւէր բարձրագոյն ուսումներու և ուսումնասիրութեանց, լծուղ հոգեւոր կեանքի յատուկ չարքաշ հրահանգներն ու մարզանքները:

Հետաքրքրական է նաեւ ընդհանուր եկեղեցականներու պատրաստութեան համար եղած կարգադրութիւնը Տրիտէնդեան ժողովին որոշումով. — բոլոր մայր եկեղեցիներ պիտի ունենային իրենց հոգեւոր դպրոցները. ազոյ տարիքը պիտի ըլլար տասներկու՝ դպրոց ընդունուելու ատեն, օրինաւոր ամուսնութեան պատու, բարեբարոյ, կոշտ ունեցող, նախակրթութիւն տեսած և փորձով դիտուած էր որ ոչ-հարուստներու զաւակներ աւելի յարմարութիւն կը ներկայացնէին եկեղեցականութեան, հետեւաբար ատոնց պիտի տրուէր նախընտրութիւնը, սակայն առանց մերժելու հարուստները, հերիք է որ անոնք ունենային հաստատ կամք և նուիրեալ ոգի, հոգեւոր ծառայութեան համար: Անոնք պէտք է սորված ըլլային քերականութիւն, երգեցողութիւն, տոմարագիտութիւն, Սուրբգիրք, եկեղեցական մատենագրութիւն, հայրախօսութիւն, և այլն օգտակար նիւթեր, ինչպէս նաեւ քահանայադործութիւն, ծիսակատարութիւն, և մասնաւոր խնամքով խոստովանահայրութիւն (*):

(*) Անոնք պիտի շահէին հոգիները, և հոգիները շահիլ՝ կը նշանակէ ոչ-կաթողիկ քրիստոնեաները կաթողիկ ընել. վասն զի կաթողիկ կղերին համոզումով Հռոմի եկեղեցիէն դուրս ոչ ուղղափառ քրիստոնէութիւն կայ, ոչ ալ փրկութիւն:

Մեր մէջ ալ գրեթէ ա՛յս էր այն ատեններ եկեղեցական պատրաստելու կազմակարգը :

Մեր եկեղեցին, իր եկեղեցականութիւնը պատրաստելու ատեն, աչքէ չէ հեռացուցած միջազգային կամ միջեկեղեցական կապութիւնն ալ : Հին ժամանակներու մէջ ասորերէն և ժա՛նաւանդ յունարէն լեզուներու և մատենագրութեանց պէտքը շեշտուած է : Ժ՛լրդ դարուն մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն իտալերէնի և լատիներէնի, և լատին ուսուցիչներ պատուով կ'ընդունուին Կ. Պոլսի Ազգային Պատրիարքարանին մէջ, իսկ Կոլոս Յովհաննէս պատրիարք (1715-1741) մեծածաւալ և բազմահատոր լատիներէն գիրքեր հայերէնի վերածել կուտայ՝ Արքահաման Ղուկաս Վարդապետի (Տե՛ս Կոլոս էջ 53-59) հակառակ լուրջ դժուարութիւններու՝ իր աշակերտներուն զարգացման նպատակու նպատակով : Ասոնց հետ թիւրքերէնի ալ մշակումը անհրաժեշտ կը դառնայ, մասնաւորապէս Թիւրքիոյ մէջ, ոչ միայն իբրեւ պետական լեզու, այլ մա՛նաւանդ իբրեւ ժողովրդական լեզու, քանի որ քարոզներ, ինչպէս նաև Սուրբգրոց ընթերցումներ թիւրքերէն պիտի ըլլային : Եւ իրենց պաշտօնին մէջ անոնք միայն կը յաջողէին, որոնք կրնային պատրաստուիլ համաձայն ժամանակին պահանջներուն :

Մեր նախնեաց հեռատեսութիւնն ու իմաստութիւնը ժամանակին պահանջները նկատի առնելու մէջ, դերադոյն ապացոյցն է սղջմտութեան մը որով պէտք է մօտենալ այսպիսի կենսական խնդրի մը ունէ ատեն :

Բայց այսօրուան պահանջները աւելի խիստ են Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պաշտօնէութեան մասին :

Նկատի առնելով մինչև հիմայ շեշտուած դանդաղները հայ եկեղեցականութեան նկատմամբ, ինչպէս նաև յայտնուած բարեկարգական բաղձանքները այդ մասին, և դիտելով ասոնց յարակից քանի մը խնդիրներ ալ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պաշտօնէութիւնը բարեկարգելու համար անհրաժեշտ կը թուի մեզ ուշադրութիւն դարձնել հետևեալ կէտերուն .

- 1 . — Կոչում .
- 2 . — Նկարագիր .
- 3 . — Ուսում .
- 4 . — Կենցաղ .
- 5 . — Ապրուստ :

Միառմի ուսումնասիրենք ասոնք :